

FIIA 20/2013

COMMENT

Arkady Moshes
Ohjelmajohtaja
Ulkopoliittinen instituutti

EU kärsi tappion Vilnassa > Vieläkö itäisen kumppanuuden politiikka voidaan pelastaa?

Geopoliittisten pelien sijaan EU:n kannattaisi keskittyä vähittäisten uudistusten edistämiseen myötämielisissä naapurimaissa. Ohjenuorana tulee pitää ”enemmän enemmästä” -periaatetta.

Vilnassa marraskuussa järjestetyn EU:n itäisen kumppanuuden huipukokouksen alla tunnelmat EU:ssa olivat tyytyväiset. Kokouksen odotettiin toimivan vaikuttavana osoituksena siitä, että unionin politiikka itäisiä naapurimaitaan kohtaan kantaa hedelmää. Edes Armenian syyskuinen ilmoitus siitä, että se aikoo liittyä Euraasian tulliliittoon ja kuopata aiemmat aikeensa EU:hun lähentymisestä, ei saanut hälytyskelloja soimaan. Kokous haluttiin julistaa onnistuneeksi jo ennen kuin se oli alkanutkaan.

Todellisuus ei kuitenkaan vastannut odotuksia. Kokouksen anti jäi perin laihaksi, kun Ukraina päätti jäädyttää neuvottelut EU:n kanssa tehtävästä vapaakauppa- ja assosiaatiosopimuksesta.

Vaikka neuvottelut vastaavista sopimuksista on onnistuneesti saatu päätökseen Moldovan ja Georgian kanssa, Ukrainalta saadut pakit olivat EU:lle diplomaattinen kasvojen menetys, ja sen on pakko tunnustaa tappionsa.

Tappio ei kuitenkaan merkitse sitä, että EU:n työ itäisessä naapurustossa olisi lopussa; se tulee jatkumaan. Itäisen naapurisuuden politiikka on joka tapauksessa nyt paremmassa kunnossa kuin kaksi vuotta sitten. Tämä on paljolti sen ansiota, että EU-maat ovat

onnistuneet sopimaan politiikan lähtökohdista.

Ensinnäkin EU:n itäiset naapurit koetaan tärkeiksi Euroopan tulevaisuuden kannalta. Toiseksi itäisen naapurisuuden politiikka ei ole vain Venäjän-politiikan lisäke, vaan sillä on itsenäiset tavoitteet. Kolmanneksi käytäntönä tulee olla niin sanottu enemmän enemmästä -periaate: politiikkaa eriytetään yksilöllisesti kunkin kumppanimaan mukaan. Myötämielisimmille tarjotaan suurimpia kannustimia.

Yhtä kaikki EU:n kannattaa ottaa Ukrainan vetäytymisestä opikseen. EU ei voi ulkopolitiikassaan yhdistää geopoliittisia tavoitteita ja pyrkimystä muuttaa naapurimaiden järjestelmiä. Itse asiassa EU ei edes kykene pelaamaan geopoliittisia pelejä. Siihen kyetäkseen unionin tulisi olla sisäisesti yhtenäinen, sen tavoitteiden ja viestien tulisi olla selviä, ja sen pitäisi olla halukas käyttämään kaikki mahdolliset voimavarat tavoitteisiin päästäkseen.

Venäjällä on kaikki nämä edut puolellaan. Sen viesti naapurimaille on selvä ja vilpitön: Venäjä edellyttää alistuvaa suhdetta, jonka vastineeksi se tarjoaa mittavaa taloudellista apua. Esimerkiksi Venäjän rahallinen tuki Valko-Venäjälle on noin 20 prosenttia Valko-Venäjän bruttokansantuotesta. Ukrainalle Venäjä on luvannut

9–13 miljardia dollaria (6,7–9,6 miljardia euroa) vuodessa, mikäli Ukraina liittyy Euraasian tulliliittoon.

EU:lla on siltäkin tarjottavanaan epätasa-arvoinen suhde: itäisille kumppanimaille ei luvata jäsenyyttä. Toisin kuin Venäjä, EU ei tarjoa myöskään rahaa suhteiden edistämiseksi.

EU pyrkii kompensoimaan tätä perimmäistä heikkouttaan viestimällä Moskovan suuntaan, ettei EU:n politiikka itäisessä naapurustossa suuntaudu Venäjän etuja vastaan. Tämä on kuitenkin hyödytöntä, sillä Venäjä mieltää kilpailun yhteisestä naapurustosta nollasummapeliksi ja toimii sen mukaisesti.

Ne kumppanimaat, joissa demokratia on huonolla tolalla, näkevät Venäjän ja EU:n geopoliittisen kilpailun mahdollisuutena saada EU:lta lisää myönnytyksiä. Vastineeksi ne eivät suinkaan tarjoa sisäisiä uudistuksia vaan osoittavat valmiutta siirtyä hieman etäämmäs Venäjän vaikutuspiiristä. Valko-Venäjän presidentti Aljaksandr Lukašenka käytti tätä temppua vuoden 2010 presidentinvaalien alla.

Ukrainan presidentti Viktor Janukovyč puolestaan laskelmoi, että Brysselin näkökulmasta Ukraina on liian tärkeä maa menetettäväksi Venäjän vaikutuspiiriin ja että tämän vuoksi EU luopuisi vaatimuksestaan

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

entisen pääministerin Julija Tymošonkon vapauttamiseksi vankilasta ennen Vilnan huippukokousta.

Asioiden tarkastelu geopolitiikan näkökulmasta voi johtaa luutuneisiin ajatusmalleihin. Vaikka Ukraina nyt päättäisikin lähentyä Venäjää, ei Venäjältä automaattisesti tuli vahvempaa ja aggressiivisempää.

Todennäköisempää on, että Ukraina esittää Venäjälle niin kovia vaatimuksia, että Venäjän hellimä ”euraasialainen” integraatio hidastuu tai putoaa tyystin raiteiltaan ja johtaa tilanteeseen, jossa Venäjällä ei ole voimavaroja rajojensa ulkopuolelle ulottuvan ”imperiumin” ylläpitämiseksi. Mikäli Venäjän esimerkiksi pitäisi antaa Ukrainalle vastaavaa tukea kuin Valko-Venäjälle – 20 prosenttia bruttokansantuotteesta – tarkoittaisi tämä 35 miljardia dollaria (26 miljardia euroa) vuosittain, eikä Venäjällä ole siihen yksinkertaisesti varaa.

Geopoliittisen köydenvedon sijaan EU:n tulisi kehittää omaa ansioihin perustuvaa lähestymistapaansa ja keskittyä toimimaan niiden kumppanimaiden kanssa, jotka jakavat unionin näkemyksen päämääristä.

EU:n kannattaa keskittyä parhaisiin ehdokkaisiin, vaikka ”paras” ei tässä yhteydessä merkitsisikään erityisen hyvää.

Tällä hetkellä Moldova vaikuttaa lupaavimmalta kumppanimaalta, ja EU:n tulisikin keskittää voimavarojensa, asiantuntemuksensa ja taloudellinen apunsa politiikan edistämiseksi siellä. Venäjä tekee joka tapauksessa sen, minkä se katsoo aiheelliseksi, mutta EU:n resurssien keskittäminen lisäisi niin Moldovan kuin EU:n kykyä vastustaa Moskovan painostusta.

”Enemmän enemmästä” -periaate merkitsee myös ”vähemmän vähemmästä” ja ”ei mitään ei mistään”. Haluttomat kumppanimaat ja niiden johtajat tarkastelkoot vapaasti muita tarjolla olevia vaihtoehtoja. Mikäli ne sitten ovat valmiita kääntymään EU:n puoleen, unionin tulisi olla valmis vastaamaan kutsuun – mutta mikäli eivät, kumppanuus saa tyydytyä pelkäksi retoriikaksi.

Tärkeintä on pitää mielessä, että Euroopan aiemman menestyksen ja jäljellä olevan pehmeän vallan ytimessä ovat eurooppalaiset normit ja arvot. EU:n naapuripolitiikan menestystä tulisi arvioida kumppanimaisissa tapahtuneiden muutosten perusteella, vaikka ne olisivat kuinka pieniä tahansa.